

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

Je dobré bezpodmínečně odpouštět druhým?

Martin Štěpánek

Bakalářská práce

2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Martin Štěpánek**
Osobní číslo: **H10346**
Studijní program: **B6101 Filozofie**
Studijní obor: **Filozofie**
Název tématu: **Je dobré bezpodmínečně odpouštět druhým?**
Zadávací katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Tato bakalářská práce se nejprve bude snažit vymezit problém odpuštění na základě textů současných anglosaských autorů s přihlédnutím k současné kontinentální diskusi. Dva hlavní články, o které se bude opírat, je článek Aurela Kolnaie a dále článek Eve Garrard a Davida McNaughtona. Práce se nejprve pokusí ukázat a popsat základní problémy, kvůli kterým odpuštění může či nemusí být správné. V další části pak odliší odpuštění od dalších pojmů, které obvykle spojujeme s odpuštěním, ale které odpuštěním ve své podstatě nejsou. Na závěr se pokusí zmapovat u autorů důvody pro odpuštění, či neodpuštění a následně zodpovědět úvodní otázku, jestli je dobré odpouštět bezpodmínečně druhým a jaké postoje vůči tomuto problému různí autoři zastávají.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

JANKÉLÉVITCH, Vladimír. Odpuštění. Praha: Mladá fronta, 1996.

DERRIDA, Jacques. Víra a vědění. Století a Odpuštění. Praha: Mladá fronta, 2003.

KOLNAI, Aurel. "Forgiveness". In: Proceedings of the Aristotelian Society. 1973-1974, č. 74, s. 91-106.

GARRARD, Eve a David MCNAUGHTON. "In Defence of Unconditional Forgiveness." In: Proceedings of the Aristotelian Society. 2003, č. 103, s. 39-60.

CALHOUN, Cheshire. "Changing One's Heart". In: Ethics 1992, č. 103, s. 76-96.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Kamila Pacovská

Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce: **21. května 2012**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2013**

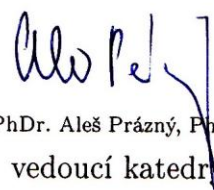
prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 10 Pardubice, Studentské st.

L.S.

PhDr. Aleš Prázný, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2012

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích 25. 3. 2013

Martin Štěpánek

Na tomto místě bych rád poděkoval své vedoucí bakalářské práce, paní Mgr. Kamile Pacovské, za poskytnutí odborných rad, věcné připomínky, ochotu a vstřícný přístup při tvorbě této práce. Velké poděkování, však, náleží i celé mé rodině, nejen za trpělivost, ale i povzbuzování po dobu mého studia.

ANOTACE

Hlavním tématem této práce je otázka po bezpodmínečném odpuštění, a jestli je dobré takto odpouštět druhým. Odpuštění budu nejprve v první části definovat obecně pomocí článku Aurela Kolnai a článku Eve Garrardové a Davida McNaughtona. Nejprve pojem přečinu, poté postoj, který zastává odpouštějící, aby mohl správně odpustit a nakonec i pojem prominutí, aby byl pojem odpuštění lépe definován, dále pak vysvětlím tři společné prvky odpuštění. V druhé části práce budu definovat dvě různá pojetí, jak odpouštět. Vysvětlím pojem métañoia jak u viníka, tak u odpouštějícího. Métañoia u viníka, podmíněčné odpuštění, bude definována na základě článku Kolnaie. Métañoia u odpouštějícího, bezpodmínečné odpuštění, na základě rozhovoru Jacquese Derridy a dále článku Eve Garrard/Davida McNaughtona.

KLÍČOVÁ SLOVA

odpuštění, bezpodmínečné, podmíněčné, přečin, křivda, prominutí, etika, jednání

ANNOTATION

The main topic of this thesis is the question of unconditional forgiveness and whether it is good to forgive others in such way. Forgiveness will be in the first part defined generally according to the articles by Aurel Kolnai and Eve Garrard/David McNaughton. The concept of wrongdoing will be defined at first then the attitude will be discussed which the forgiver must have to forgive correctly. Finally I'll focus on the concept of condoning to define forgiveness in a better way. Furthermore I will explain the three common elements of forgiveness. In the second part I will define two different concepts how to forgive. I will explain the concept of métañoia both at the forgivers and wrongdoers part. Métañoia at the wrongdoers' part, the conditional forgiveness, will be based on the article by Aurel Kolnai. Métañoia on the forgivers' part, the unconditional forgiveness, will be based on the interview with Jacques Derrida and on the article by Eve Garrard / David McNaughton.

KEYWORDS

forgiveness, unconditional, conditional, wrongdoing, condonadion, change, ethics, conduct

Obsah

ÚVOD	8
ČÁST I. - DEFINICE ODPUŠTĚNÍ	11
1. AUREL KOLNAI A ODPUŠTĚNÍ	11
1.1. Přechin	12
1.2 Retributivní postoj	18
2. PROMINUTÍ	21
3. TŘI PRVKY ODPUŠTĚNÍ	23
ČÁST II. - JE DOBRÉ ODPOUŠTĚT BEZPODMÍNEČNĚ?	29
4. LOGICKÝ PARADOX	29
5. ODPUŠTĚNÍ JAKO ŠÍLENSTVÍ NEMOŽNÉHO	32
6. LIDSKÁ SOLIDARITA	33
ZÁVĚR	38
ZDROJE	40

Úvod

Odpuštění – tedy otázku „Je dobré bezpodmínečně odpouštět druhým?“ jako téma této bakalářské práce má prokazatelnou aktuálnost a důležitost v lidském životě. Pokud se podíváme na samotné slovo „odpustit“, dá se v něm najít kořen slova - pustit. Vidím v tom jakési puštění našeho rozhořčení nad situací, upuštění od toho, že jsme se možná i chtěli pomstít za to, co se nám stalo. Odpuštění chápu jako akt, který se pokouší vyrovnat s přečinem druhého, snaží se ho nějak rozebrat a vyrovnat se s ním. Odpuštění jako téma, nejen filosoficky, ale i v normálním životě je spojeno s určitým tázáním a zdůvodňování. Tázáním myslím hlavně otázku: „Proč bych mu (nebo jí) měl odpustit?“ a možná ještě důležitější: „Je vůbec možné odpustit?“ Zdůvodněním je myšleno hlavně to, co by mohlo přinést, kdybych odpustil, nebo co by vše nastalo, kdybych neodpustil. Těmito otázkami a odpověďmi se zabývalo jistě mnoho z těch osob, kterým se již někdy stal nějaký přečin.

Přečinem myslím takový čin, který je ve své podstatě neoprávněný a nemorální. Čin, který je spojen se dvěma a více stranami (například dvě a více osob mezi sebou), kdy jedna strana udělá něco, co je vůči druhé straně jak neoprávněné, tak mimo míru dobrých mravů. Buď jí zranila, nebo jí ukřivdila. V odpuštění se dá vidět jisté pozitivní jednání, co následuje a navazuje na jednání, které by se dalo v jistém slova smyslu nazvat negativním. Odpuštění chápu jako etický problém, kterým je třeba se zabývat jako jistou napravující složkou v lidských vztazích.

Jak již bylo řečeno, aktu odpuštění předchází jistý přečin někoho, vůči někomu. Přečin, díky kterému se vůbec můžeme o odpuštění bavit. Příkladem takového přečinu, jenž jsem právě popsal by mohl být čin vraždy, kdy jedna osoba, kterou budu dále nazývat Petr, zastřelí jiné osobě, řekněme jí Veronika, dítě. Takovýto čin, zločin, je něčím, co by mnoho lidí vyřešilo a chtělo vyřešit okamžitou pomstou. Odpuštění však není něčím, co by mělo trestat. Odpuštění by mělo zvážit celou situaci možná z pohledu objektivního, s časovým odstupem a pokusit se celou situaci rozebrat si jasným způsobem. Měla by Veronika tedy vůbec odpustit? Může vůbec odpustit, pokud se přečin nestal přímo jí? A mohla by odpustit, pokud by vrah nijak nelitoval svého činu?

V této bakalářské práci bych se chtěl zabývat samotným pojmem odpuštění a otázkou po odpuštění, tedy „jak a jestli je vůbec možné odpustit“. Dále probrat otázku, „jestli je dobré bezpodmínečně odpouštět druhým“. Bezpodmínečným odpuštěním zde je myšleno odpuštění viníkovi bez jakékoliv podmínky, například bez toho, aby viník svého činu litoval nebo se změnil. Dále se pokusím již výše zmíněné otázky a problém definovat pomocí děl některých současných anglosaských autorů. Odpuštění budu definovat pomocí článku Aurela Kolnaie „Forgiveness“ - tedy autora, který je zastáncem odpuštění podmíněného. Dále pak článku Eve Garrard a Davida McNaughtona „In Defense of Unconditional Forgiveness“ - tedy článek autorů zastávajících bezpodmínečné odpuštění. A nakonec závěr Cheshire Calhounové a její „Changing One's Heart“. Pokusím se však vysvětlit a podat názor z kontinentálního pojetí pojmu odpuštění. Autorem, jehož názory se pokusím vysvětlit je Jacques Derrida, který ale je, také jako Eve Garrardová a David MacNaughton, zastáncem bezpodmínečného odpuštění.

V první části této práce bych se chtěl pokusit vymezit obecné pojetí pojmu odpuštění u zmíněných autorů a podat definici odpuštění. Nejprve rozeberu tento pojem u Aurela Kolnaie. Dále definuji pojem přečinu, který je s odpuštěním velmi spjat a který je pro odpuštění velmi důležitý. Zjistím, jaké strany figurují, jak v samotném přečinu, tak i v odpuštění. Bude však také nutné vysvětlit, že ne vše, co by se mohlo zdát jako přečin jedné osoby proti druhé, musí přečinem opravdu být. Když zjistím, co přečinem není, co je ve skutečnosti jen normální chování, se pokusím se vysvětlit, jakým způsobem musí přečin opravdu vypadat.

Dále se pokusím v první části probrat prvotní postoj v pojetí Aurela Kolnaie, který by měl odpouštějící mít, aby správně podle tohoto autora odpouštěl. Prvotním postojem je myšlena prvotní reakce na samotný přečin. Tímto postojem je retributivní postoj. Vysvětlím jeho vlastnosti, a to, jak je důležité, aby odpouštějící měl právě tento postoj a nestal se například osobou pomstychtivou. Když budou přečin a retributivní postoj takto definovány, pokusím se pojem odpuštění definovat ještě více skrze pojem, který je s odpuštěním velmi často spojován, ale který odpuštěním ve své podstatě není, tedy pojem prominutí. Pokusím se přímo vykázat, jak tento pojem chápe Aurel Kolnai a jestli je ostatní autoři probírají a chápou, popřípadě jak. Vysvětlím také rozdíly, které má odpuštění oproti prominutí.

V momentě, kdy bude definován přečin, retributivní postoj a další definice odpuštění pomocí

pojmu prominutí, se pokusím, na základě článku Eve Garrardové a Davida McNaughtona, nastínit společné rysy odpuštění. Těmito prvky budou překonání pocitu nepřátelství, jehož vlastnosti, jak bude zjištěno, budou velmi podobné Kolnaiovu retributivnímu postoji. Dalšími společnými vlastnostmi odpuštění budou ještě obnovení vztahu a vyčištění prostoru.

Pokud bude odpuštění definováno obecně, pokusím se v této práci v její druhé části vymezit pojem métaioia. Vysvětlím, jak je v odpuštění nezbytná pro samotné odpuštění. Vysvětlím, jak se projevuje métaioia u viníka na základě článku Aurela Kolnaie a zde se také pokusím vysvětlit podmíněčné odpouštění, protože métaioia u viníka zakládá takovéto odpuštění. Pokusím se také vysvětlit logický paradox, který Kolnai formuluje a tím i to, jak se takové odpuštění hroutí v jistou nadbytečnost. V dalších kapitolách se pak pokusím zjistit, jaké námitky ostatní autoři, tedy zejména Eve Garrardová/David McNaughton a Jacques Derrida vůči takovému pojetí odpuštění mají a vysvětlit, jak se díky bezpodmínečnému odpuštění, tedy métaioiou u odpouštějícího, s tímto problémem vyrovnávají.

Část I. - Definice Odpuštění

Téma odpuštění je tak široké, jako vztahy mezi lidmi. Mnoho z toho, co považujeme za odpuštění, jím opravdu není. Co to vlastně znamená odpustit? Neodpouštíme vlastně podle některých autorů špatně? Z těchto důvodů se budu v této části zabývat samotným vymezením pojmu odpuštění. S odpuštěním ale souvisí také pojmy přečinu (wrongdoing) a křivdy (wrong), které je potřeba definovat ještě předtím, než se pokusím definovat samotné odpuštění. Proto se celá tato první kapitola bude zabývat pojetím odpuštění u různých autorů anglosaské literatury. Jsou jimi Aurel Kolnai, Eve Garrard a David McNaughton. Tato první část se kromě pojmu přečinu bude zabývat i tím, které strany v odpuštění figurují, jak mají prvotně na přečin reagovat, aby odpouštěly správně a také to jestli musí vždy být odpouštějícím jen osoba, které byl přímo spáchán přečin.

Celé odpuštění se vlastně točí okolo nejdůležitější otázky, kterou řeší většina autorů. Ony jsou to vlastně dvě otázky, ale na sebe tak navázané a provázané, že je od sebe nelze oddělit. První je: „Je možné odpustit?“ Druhá otázka z této otázky přímo vychází a dokonce bych řekl, že je jí podmíněna. Pokud zjistíme, že odpustit je možné, jakým způsobem pak máme odpustit? Touto otázkou se v této práci budu zabývat až v její druhé části nazvané „Je dobré odpouštět bezpodmínečně?“ Pokud však budeme vysvětlovat samotné odpuštění a vykážeme, co odpuštěním není, můžeme tak definovat další pojem, který se s odpuštěním často zaměňuje. Tímto pojmem je pojem prominutí. Po přečinu, retributivním postoji a prominutí se pak pokusím pomocí článku Eve Garrardové a Davida McNaughtona zjistit, jaké společné prvky odpuštění má a jak je tyto autoři vysvětlují. Tyto otázky, pojmy a problémy se pokusím v této první části nazvané „Definice Odpuštění“ nastínit a vysvětlit.

1. Aurel Kolnai a odpuštění

Jak již bylo řečeno, problém odpuštění je problémem širokým. V této kapitole se pokusím probrat jen odpuštění Aurela Kolnaie. Vysvětlit, jak odpuštění autor chápe, jaké problémy s pojmem odpuštění autor vidí. Tato kapitola bude rozdělena na dvě podkapitoly. První podkapitola má název „Vymezení přečinu“, kde se pokusím vymezit a vysvětlit přečin, tedy

akt jedné osoby vůči druhé, který zapříčiní vyvstání otázky po odpuštění, tedy: „Jak a jestli je možné odpustit?“ Když pojem přečinu bude vymezen a když zjistíme, co vše je nutné, aby mohl být definován jako přečin, pokusíme se v další podkapitole nazvané „Retributivní postoj“ vysvětlit, co autor chápe pod odpuštěním, jaké má tento pojem podmínky, jak by podle autora mělo odpuštění probíhat, aby bylo tím pravým odpuštěním a dále, jaký problém nastává, pokud by bylo dodrženo vše, co autor nastínil.

1.1. Přečin

Aurel Kolnai hned na začátku svého článku „Odpuštění“ tvrdí, že odpuštění je v prvé řadě etický předmět.¹ Tento předmět zkoumá hodnoty a principy lidského chování v situacích, kdy se můžeme rozhodnout podle naší svobodné vůle. Odpuštění ovšem má podle Kolnaie jednu nepopíratelnou vlastnost, má mezilidský obsah. Což znamená, že se odpuštění zabývá jednáním osob a jejich vztahů mezi sebou. Autor tvrdí, že mezilidský obsah odpuštění se nedá popřít. Nastane-li však moment, kdy osoba, či osoby přemýšlí o odpuštění, redukuje se podle Kolnaie na vztahy mezi dvěma stranami (parties). Je to jakési Kolnaiovo vymezení a definování zúčastněných na aktu odpuštění. První stranou podle Kolnaie je oběť. Kolnai tvrdí, že oběť je osoba, která cítí ochotu či odmítá odpustit. Druhou stranou je osoba, která křivdí. Tyto „strany“, jak je nazývá Kolnai, si musí být navzájem rovny. Mohou to tedy být příbuzní, např. sourozenci, kamarádi mezi sebou, či úplně cizí osoby, které mezi sebou žádný vztah nemají. Ani jedna strana by však neměla být na nad tou druhou žádným způsobem nadřazena, nebo být autoritativně na vyšším stupni než ta druhá.²

Že odpouštět je velmi chvályhodné je, podle Kolnaie, řečeno už v Bibli. Máme odpouštět našim nepřátelům, těm, kteří se proti nám prohřeší a hříšníkům.³ Kolnai však neříká, z jaké části bible cituje. Může však nastat situace, kdy se k jiné osobě budeme chovat způsobem, který není klasickým příkladem běžného jednání osob mezi sebou. Kolnai tvrdí, že se k jiné osobě můžeme chovat jako „/... / protivník, nebo způsobem, který ji popuzuje, nebo s

¹ KOLNAI, Aurel. "Forgiveness". In: Proceedings of the Aristotelian Society. 1973-1974, č. 74, s. 91.

² Tamtéž, s. 91.

³ Tamtéž, s. 92.

předvídatelnými škodlivými následky pro ni (tu osobu) /... /.“⁴ Abychom mohli vysvětlit takový případ, když se k jiné osobě chováme jinak, než je běžné, musíme se ještě zastavit u jistého detailu, který Kolnai používá a kterého se já v této práci budu i nadále držet. Aurel Kolnai si ve své práci vymyslel způsob, jak odlišit obě strany problému odpuštění bez toho, aby je pokaždé dlouze představoval.⁵ Ten, kdo bude domnělým viníkem, se jmenuje Ralph (od „*wrong*“). Je to ten, kdo spáchá, nebo působí nějakou špatnost. Ten, kdo je, nebo se cítí ukřivděný, ten který neví, jestli má nebo nemá odpustit, toho nazývá Kolnai Fred (od „*forgiveness*“). Těchto jmen se v této práci budu držet a vysvětlovat na nich pojetí odpuštění u různých autorů, jelikož je to velmi dobrý způsob rozlišení. Nakonec přece řešíme otázku odpuštění, tedy to jestli a jak je možné odpustit, a to, jestli by mohl Fred Ralphovi bezpodmínečně odpustit. V této kapitole se budu snažit vysvětlit pojem přečinu, který je důležitou součástí odpuštění. Dalo by se říci, že je až jakousi podmínkou odpuštění. Kolnai totiž říká, že odpuštění „předpokládá urážku, zranění, přečin, provinění, nebo prohřešek spáchaný jednou osobou proti jiné /.../.“ Proto k přečinu musí nutně dojít, abychom se o odpuštění vůbec mohli bavit.⁶

Pojem přečinu je nutný pro odpuštění, ale definice přečinu se podaří nejlépe vysvětlit a definovat tehdy, pokud víme, co za přečin považovat nemůžeme. Tedy to, co není přečin. Pokud bychom se vrátili zpět k vysvětlení jednání, které může na první pohled vypadat jako záměrně nepřátelské, bude na něm vyličeeno, jak vypadá normální jednání, které není ani přečinem a ani křivdou vůči jiné osobě. Nejlépe se ovšem takové jednání dá vysvětlit na příkladu. Pokud se k jiné osobě chováme jako protivníci, nemusí to znamenat, že proti takové osobě pácháme přečin, či se jí snažíme křivdit. Nastane tu moment, kdy by taková osoba měla odpustit. Příkladem může být diskuse na vysoké škole, například v semináři. Může jím být rétorická soutěž na jisté téma. Pravidla takové soutěže jsou většinou dána před začátkem, aby si nikdo nemohl později stěžovat, že takové pravidlo neexistuje a většinou s takovými pravidly všichni zúčastnění musí souhlasit. Tak je to i v našem případě. Na probíraná témata má vždy mnoho lidí různý názor. Stačí jen etický problém a může se nám dostat velkého množství názorů. Tím, že se naše názory liší, jsme jistým způsobem oponenti a protivníci.

⁴ Tamtéž, s. 92.

⁵ Tamtéž, s. 93

⁶ Tamtéž, s. 92.

Pokud tedy Fred neříká pravdu, nebo sice říká pravdu a Ralph ho na tuto chybu upozorní, není to ničím jiným, než upozorněním. Ovšem takové upozornění se Freda může dotknout, ač se mu Ralph nesnaží úmyslně ublížit. A pokud dále existuje další osoba, co se účastní diskuse a kterou pracovně nazveme Ron, která se přidá na stranu Ralpha, pak to znovu není křivda proti Fredovi. Ron se nesnaží Fredovi nijak ublížit, nebo mu snad křivdit. Znovu je to pouze normální chování. Pokud ještě tento náš případ rozšíříme o další problém jako je výběr vítěze takové řečnické soutěže. Může se tedy stát, že vedoucí takového semináře chce vybrat někoho jako toho, kdo vynikl. Zkusme si tedy představit, že takovým vítězem je Ralph. Ralph podal přesvědčivý výkon, byl jasně lepší, jeho řeč byla souvislá, k tématu, jasná, bez zbytečných odboček. Zatímco Fredova řeč nebyla tak přesvědčivá v porovnání s Ralphovou, tak dokonce i s ostatními řečníky. Vraťme se ale zpět k tomu, že vítězem je Ralph. Asi pro nikoho z nás by to nebylo žádným překvapením, je přeci logické, že vítězem byla vybrána ta osoba, která podá lepší výkon. Proto by Fred rozhodně neměl být uražen. A neměl by se cítit jako osoba, které bylo ukřivděno, protože pravidla byla jasně dána. Chyba je totiž na jeho straně.⁷

Na výše uvedeném případě bylo jasně ukázáno, že ne vše, co se nám přihodí, je přečin proti nám. Ne každé jednání je určeno a namířeno proti nám za účelem křivdy. Vedoucí semináře v předchozím případě vybral jako vítěze Ralpha. Bylo řečeno, že to byla ta správná věc, rozhodně ne žádná křivda. Tedy podle daných podmínek. Podle toho, co tvrdí Kolnai by to bylo „/... / to správné jednání v daném případě.“⁸ Pokud by byl na druhou stranu zvolen místo Ralpha Fred, podle této logiky by opravdu ke křivdě došlo. Byl by to Ralph, komu by bylo křivděno.

Kolnai však probírá ještě jednu stránku věci, která je také velmi důležitá. Tou jsou pocity Freda, který v tomto případě není ukřivděn. Tedy toho, jak by se Fred měl cítit a co by cítit neměl. Osoba, která odpouští, podle Kolnaie by totiž neměla mít jisté pocity, aby mohla odpouštět. Pak by totiž k odpuštění nemohlo dojít. Fred, jako osoba, co v nastíněném příkladu nevyhrála, ať už proto, že ho vyučující nevybral nebo proto, že Ralph poukazoval na chyby, které v přednesu dělal, by mohl podle Kolnaie být našťvaný ať už na Ralpha, nebo na učitele. Podle Kolnaie by však toto byla chyba. Kolnai tvrdí, že „osoba takto poražená, „vynechaná“

⁷ Tamtéž, s. 91.

⁸ Tamtéž, s. 92.

nebo poškozená může žít pocity odplaty/msty, ale toto je jednoduše morální vada na straně této osoby.“⁹ Takový Fred může být našťvaný a mít pocity msty, cítit se poškozen. Ale i kdyby nebyla situace, kterou jsem se pokusil nastínit, soutěž (a neměla tedy tato diskuse pravidla), ale šlo by například jen o pouhé poopravení názoru, či chybné vyjádření, Fredovo rozhořčení a jeho hýčkané pocity pomsty by tak byly jen podle Kolnaie morální vadou. Pokud bychom se pokusili udělat závěr z toho, co Kolnai říká, Fred nepozná, že to, co dělá, není správná reakce na danou situaci a že tedy jedná špatně. A dále, jak Kolnai tvrdí, pokud takový Fred pocity msty, toho, že se cítí ukřivděn, potlačuje, není to „odpuštění“. On nikomu neodpouští. Pocity, které cítí, jsou neoprávněné, protože k žádnému přečinu nedošlo. Tím, že tyto pocity potlačuje, je podle Kolnaie jen normální chování. A nejen to. Kolnai tvrdí, že v tomto případě je to Fredova jasná povinnost pocity potlačovat. Tedy něco, co Fred musí splnit. Jeho chování je, jak již bylo vysvětleno, nepodložené.¹⁰

Kolnai však poté, co probral jakési povolené „nepřátelství“ a jak být protivníkem, kdy nechceme záměrně ublížit druhé straně a kdy tedy, není splněna podmínka pro odpuštění, dává ještě jeden příklad. Tento příklad vysvětluje, kdy nejde přímo o přečin proti Fredovi, našemu aktérovi, který hraje jistou „oběť přečinu“. Pokusím se tedy znovu vysvětlit svými slovy to, co Kolnai tvrdí, abych se tak přiblížil k vysvětlení samotného přečinu a v důsledku tak i odpuštění.¹¹ Kolnai tedy tvrdí: „/.../pokud Ralph spáchá morální přestupky, které nepřekračují Fredova práva a dokonce ani přímo nezamýšlí ublížit Fredovi /... /.“¹² Můžeme si znovu představit Freda a Ralpa, naše dvě postavy odpuštění, na vymyšleném příkladu krádeže. Ralph by ukradl řekněme velmi drahý šperk, který by ale neukradl přímo Fredovi. Fred něco takového ví, pak by Fred nebyl osobou, na kterou byl namířen tento přečin. A jak už řekl Kolnai, Ralph ani nezamýšlel, že ublíží přímo Fredovi. Tedy Fred není obětí přečinu. Není a nemůže se cítit ublížen či ukřivděn. Pokud bych tento případ vztáhl na svoji vlastní osobu, těžko bych se mohl cítit ukřivděn, pokud by můj kamarád/kamarádka něco ukradne a já se to dozvím, nebo to sám uvidím.

Pokud se vrátíme zpět k naší hypotetické situaci, Fred by tedy podle Kolnaiova názoru nebyl

⁹ Tamtéž, s. 92.

¹⁰ Tamtéž, s. 92.

¹¹ Tamtéž, s. 93.

¹² Tamtéž, s. 93.

osobou ukřivděnou. Nebyl zraněn přímo, a jak říká Kolnai, „/... / otázka po odpuštění řádně nevyvstává /... /.“¹³ Kolnai však, jde ještě dál a znovu, jako u předchozích příkladů, řeší další vztah obou stran, aby tak byl lépe definován samotný přečin. Kolnai tvrdí, že Fred může cítit potřebu Ralpha od příště ignorovat, to znamená nebavit se s ním. Dokonce s ním přerušit veškerý kontakt. Fred v tomto případě není zraněn a ani mu nebylo ublíženo přímo, ale může díky tomu, že se Ralph chovat nemorálně cítit tuto potřebu. Kolnai se ovšem ještě zabývá tématem dalších vztahů a činů, kterou může tato situace, tedy to, že Fred byl svědkem, či ví o tom, co Ralph provedl. Jak říká Kolnai, může se stát, že se Ralph bude svým činem Fredovi chlubit, či snad dokonce chvástat. Tím dokonce Ralph sám sebe „/... / může učinit viníkem vůči k Fredovi.“¹⁴ To by znamenalo, že Fred by byl jistým spoluviníkem Ralpha v daném přečinu. Pokud by se tedy jednalo o již zmíněnou a nastíněnou krádež, byl by i spoluviníkem trestného činu. Pokud by Fred takový čin neohlásil, když už se ho dozvěděl jakýmkoli způsobem, tedy tím, že ho byl svědkem, nebo tím, že se tímto činem Ralph chvástal, byla by z něj osoba spojená s přečinem, možná přímo spoluviník, ačkoliv s původně spáchaným přečinem neměl co dočinění. Sám by tak spáchal přečin. Kolnai proto tvrdí, že pokud by nějaká taková situace nastala, je Fredovou povinností udat Ralpha autoritám, které jsou k takovému udání určené. Tedy například policii. A pokud bude trestně-právními autoritami požádán, může také svědčit proti samotnému Ralphovi u soudu.¹⁵

Pokud se tedy pokusíme shrnout příklady, myšlenky a tvrzení v nich obsažené, zjistili jsme, že přečinem Kolnai nechápe ani to, když se chováme běžným způsobem. Kolnai se snaží vysvětlit přečin, tedy podmínku odpuštění. Jen třeba někoho poopravíme v diskusi, nebo zvolíme při výběrovém řízení osobu, která by měla vyhrát a jiné osoba cítí, že to podle ní není správné, ač byla stanovena jistá pravidla. Ani když jedna osoba spáchá něco proti jiné osobě a tento čin není namířen proti ní. Co tedy ale potom je tím přečinem, o kterém je tu řeč? Kolnai tvrdí: „Standartní typ je ten, kdy Ralph na Fredovi páchá křivdu: Zkrátka mu křivdí.“¹⁶ Znamená to, že Ralph musí Fredovi křivdit přímo. Jen a jen Fredovi. Znamená to také, že v odpuštění figurují pouze dvě strany. Strana, které byl spáchán přečin a strana, která tento přečin spáchala. Přečin se tak netýká třetí strany. Navíc, jak ještě dále Kolnai říká, Fred si

¹³ Tamtéž, s. 93.

¹⁴ Tamtéž, s. 93.

¹⁵ Tamtéž, s. 93.

¹⁶ Tamtéž, s. 93.

musí jasně být vědom samotného přečinu. Musí vědět, co přesně mu Ralph udělal a jak.¹⁷

Kolnaiův postoj k přečinu je velmi jasný. Existuje však možnost, že odpuštění by se nemuselo týkat jen osoby, které byl přečin přímo spáchán. Odpouštět by totiž mohl i někdo jiný. Eve Garrardová a David McNaughton se nezabývají definicí přečinu tak, jak to dělá Aurel Kolnai, ale vysvětlují, proč by se něco takového mohlo vůbec v pojmu odpuštění stát. Na rozdíl od Kolnaie, Garrardová a McNaughton přidávají do odpuštění třetí osobu, které se přečin týká.¹⁸ Odpuštění podle nich by tak nemuselo být jen mezi dvěma osobami, kdy jedna druhé křivdí a páchá proti ní přečin, ale může v něm figurovat i osoba třetí. Přečin by tedy z vysvětlení příkladu mohl ovlivňovat nejen přímou oběť, ale ještě další osobu či osoby, kterých se tento čin takto nepřímou dotkne. Mohla by jím tak například být i vdova po muži, kterého zabil viník. Derrida má ale jiný názor, tvrdí, že „Do odpuštění musí být zapojeny dvě singularity: viník a oběť. Jakmile do toho vstoupí třetí, už to není v přísném slova smyslu odpuštění, ale třeba amnestie, usmíření, či náprava škod.“¹⁹ A podporuje tak Kolnaiův názor. Garrardová a McNaughton tvrdí však jednu důležitou věc, ve které se shodují i s Kolnaiem a na kterou bychom neměli zapomenout. Tvrdí: „Brát špatnost vážně může vyžadovat od odpouštějícího, aby jí nebral jako něco, co se nikdy nestalo.“²⁰ Tedy aby došlo k samotnému odpuštění, Fred nesmí dělat, jako by se nic nestalo. Fred přímo musí vědět, že se stala a musí jí brát vážně.

Pokusil jsem se tedy nastínit, jak vypadá definice a vlastnosti přečinu u Kolnaie, díky kterému se můžeme vůbec bavit o nějakém odpuštění. Přečinu, který podle Kolnaie musí nastat a je jakousi podmínkou, aby mohla jedna strana přemýšlet o tom, že odpustí, nebo cítí neochotu odpustit. Vyšlo najevo, že odpuštění se ve skutečnosti opravdu týká viníka, který spáchal přečin a osoby, která odpouští. Může se však stát, jak již bylo výše zmíněno, že osobou, která odpouští, nemusí být vždy jen oběť samotného přečinu. V další podkapitole Kolnaiova pojetí odpuštění, tedy „Retributivní postoj“, se pokusím definovat základní postoj odpouštějícího k přečinu, který mu byl proveden a na který tato osoba musí reagovat správným způsobem tak, aby mohla správně odpouštět.

¹⁷ Tamtéž, s. 96.

¹⁸ GARRARD, EVE a MCNAUGHTON, David. „In Defence of Unconditional Forgiveness.“ In: *Proceedings of the Aristotelian Society*. 2003, č.103, s.45.

¹⁹ DERRIDA, Jacques. *Víra a vědění. Století a Odpuštění*. 2003, s. 112.

²⁰ GARRARD, EVE a MCNAUGHTON, David. „In Defence of Unconditional Forgiveness.“ In: *Proceedings of the Aristotelian Society*. 2003, č.103, s.49.

1.2 Retributivní postoj

V předchozí části této kapitoly jsme se pokusili nastínit vlastnosti, které definují přečin, jak ho chápe Kolnai. Tedy jeden z nejdůležitějších pojmů v samotném odpuštění. Přečin je jistý akt, kdy jedna osoba, v našem případě Ralph, ublíží druhé osobě, tedy Fredovi, úmyslně. Přímou mu křivdí. Samotné odpuštění na takový čin navazuje. Jak bylo zmíněno výše, přečin je podmínkou k tomu, aby nastalo odpuštění. V odpuštění však vidí Kolnai jistý logický paradox, který se budu snažit vysvětlit. Nejprve je však ještě nutné probrat pocity odpouštějícího, to, co cítí, když mu je přečin spáchán.

Pokaždé, když je nám spáchán nějaký přečin, ve většině případů na něj máme nějakou prvotní reakci. Některý pocit, nějakou myšlenku, kterou cítíme jako jednu z prvních. Ve většině případů si tvoříme nějaký názor. Stejným způsobem to vidí i Kolnai. Autor se zabývá postojem osoby, které byla spáchána křivda. Někdo tedy Fredovi spáchal přečin. Fredovi se samozřejmě takový čin nelíbí. Když se k nám někdo chová nemorálně, snaží se nám křivdit, všem se nám to nelíbí. Kolnai tvrdí, že osoba, které bylo ukřivděno, by měla zaujmout „retributivní postoj“. To je podle Kolnaie ta správná prvotní reakce na přečin nám spáchaný. Tím, že oběť má jistý retributivní postoj je pro naše zkoumání dobře. Díky tomu, že dojde k retributivnímu postoji u odpouštějícího, může tak náš Fred cítit ochotu odpustit.²¹

Poslední věta je velmi důležitá, protože Kolnai si je moc dobře vědom, že retributivní postoj by se mohl zvrhnout v něco jiného. Svůj prvotní postoj, tedy to, jak se prvotně zachová a reaguje, má každý z nás trochu odlišný. Někdo zaujímá Kolnaiův retributivní postoj. Někdo se chce za přečin, který mu byl spáchán, pomstít. Bylo však již řečeno, že správnou prvotní reakcí podle Kolnaie je retributivní postoj. Pomsta a pomstychtivost je podle autora tou špatnou reakcí. A nejen to, Kolnai tvrdí, že pomstychtivost, „/... /je sama zavrženíhodná neřest /... /.“²² Kolnai sám vysvětluje pomstychtivost a pomstu tím, že pokud by Fred takový byl, snažil by se oplatit Ralphův přečin jiným přečinem. Sám by tak trestal. Představme si

²¹ KOLNAI, Aurel. "Forgiveness". In: Proceedings of the Aristotelian Society. 1973-1974, č. 74, s. 93.

²² Tamtéž, s. 93.

situaci, kdy by Ralph udělal něco špatného Fredovi. Fred je znovu osobou, které bylo ublíženo, ale jeho prvotní reakcí je pomsta. Chtěl by oplatit Ralphovi „stejnou mincí“. Je tohle však něco, co by situaci ukončilo? Pokud bychom se snažili pochopit a vysvětlit myšlenku, kterou Kolnai tvrdí, tedy to, že by Fred pomstou a pomstou trestal, pravděpodobně by to situaci ještě více zkomplikovalo. Byly by najednou dvě oběti přečinu, které by také byly dvěma viníky ve stejnou dobu. A právě proto Kolnai tvrdí, že jedinou správnou prvotní reakcí na přečin je retributivní postoj. Samotnou definici retributivního postoje však Kolnai nedává. Vyplývá však, že je to takový druh postoje, který oproti pomstě netrestá. Pokud by Fred myslel na to, že by chtěl Ralpha potrestat, neměl by podle Kolnaie retributivní postoj, byl by podle něj pomstychtivý. Retributivní postoj se totiž, podle Kolnaie, nesnaží dalším přečinem potrestat viníka.²³

Pokud bychom se však částečně vrátili ke Kolnaiově pojetí odpuštění, Kolnai se pokouší vyřešit, zdali by mohla taková osoba, která má pomstychtivé sklony odpustit. Kolnai tvrdí, že ne. Tvrdí, že „Pomstychtivá osoba jako taková nemůže ve vlastním smyslu ‚odpustit‘.“²⁴ Pokud bychom si přečetli tento výrok osamocený, mohlo by nás napadnout, co by vlastně taková osoba měla udělat, pokud nemůže odpustit. Kolnai tvrdí, že taková osoba by měla překonat pocity pomsty, tu samotnou pomstychtivost. Taková osoba by si podle něj měla uvědomit, že pocity toho, jak reagovala, byly špatné a nepodložené. Kolnai tak naznačuje, že osoba, která by byla pomstychtivá, by pomýšlela na trestání jí spáchaného přečinu jiným přečinem.²⁵

Víme, že správným postojem, který má odpouštějící mít, je podle Kolnaie postoj retributivní. Špatnou reakcí na přečin je podle Kolnaie pomsta. Jednu věc, ovšem, mají tyto dva případy společnou. Touto společnou věcí je trest. Kolnai tvrdí, že „trest, na druhou stranu je mimo náš kontext /... /.“²⁶ To dává smysl hned z několika důvodů ve vztahu k odpuštění. Osoba, která by chtěla trestat, by se sama stala osobou, která by byla pomstychtivou. A druhým důvodem je samotný trest. Kolnai tvrdí, že osoba, která by chtěla odpustit, nebo cítila neochotu odpustit, není v pozici, aby někoho, kdo se proti ní provinil a křivdil, trestala. Od toho jsou tu trestně

²³ Tamtéž, s. 93.

²⁴ Tamtéž, s. 93.

²⁵ Tamtéž, s. 93.

²⁶ Tamtéž, s. 93.

právní orgány. Derrida však dodává ke Kolnaiovi ještě jednu důležitou myšlenku. Tvrdí, že „Anonymní státní orgán či veřejná instituce nemohou odpuštět.“²⁷ A to z toho důvodu, že trestají, jak již řekl Kolnai.

Další vlastnosti odpuštění však nejlépe vyniknou, pokud se přímo ukáží na příkladu vymyšleném pro tuto práci tak, aby přímo ukázal, jaké další vlastnosti má odpuštění podle Kolnaie. Představme si tedy příklad, kdy Ralph je nyní hodný, milující manžel. Své rodiče nikdy neznal, protože vyrostl v dětském domově. Podařilo se mu velmi zbohatnout a vyzkoušel již díky nim vše, co ho napadlo. Napadne ho si něco ukrást. A to ne jen tak od někoho. Od Freda, svého kamaráda. Nejlepšího kamaráda, kterého potkal na základní škole. Ten je na druhou stranu osoba, která nemá tolik peněz. Nevydělává si tolik, milujícím synem je v malinko jiném slova smyslu, než normálně chápeme. Žádné rodiče už nemá, zemřeli mu při požáru domu. Při požáru, při kterém shořely všechny vzpomínky na rodiče a jeho dětství, kromě jediné věci. Jsou to po hodinky po dědečkovi, které Ralph Fredovi velmi závidí, protože sám takové vzpomínky nemá, tak tyto hodinky Fredovi ukradne. Fred pak nemůže tyto hodinky najít, hledá je všude, dokonce volá Ralphovi, jestli neví, co s nimi mohl sám Fred udělat, protože ho zná nejlépe, je to přeci jeho nejlepší přítel. Ralph zalže a řekne, že neví. Při jedné návštěvě však Fred zjistí, co Ralph udělal. Ralph se přizná a Fred i s hodinkami odejde. Dá se podle Kolnaie v takovém případě odpustit? A jak?

Fred si je tedy jasně vědom toho, že proti němu mu bylo ukřivděno. Někdo mu něco ukradl. Ví, že tím, kdo spáchal přečin, byl Ralph. Nikdo jiný, protože hodinky Ralph ukradl a dokonce to i přiznal. Ralph není z povahy pomstychtivá osoba a jeho prvotní postoj je retributivní, tedy první správná reakce na křivdu, která mu byla vykonána. Měl by však odpustit hned? Nebo si počkat? Aurel Kolnai tvrdí, že odpuštění předpokládá delší uplynutí času. Tak dlouhé uplynutí času podle autora, dokud zranění aspoň nepřestane trochu bolet, původní retributivní postoj se lehce tlumí.²⁸ Těžko bychom mohli odpustit nebo vůbec rozumným způsobem dojít k nějakému výsledku, pokud bychom šli do nějakého rozhodování s horkou hlavou. Ale pro takového Freda se vlastně nic nezměnilo. Přečin, který se stal, je jasný. Je možné, že Fred cítí menší bolest, ale stále se nemění nic na tom, že viníkem je

²⁷ DERRIDA, Jacques. Víra a vědění. Století a Odpuštění. 2003, s. 113

²⁸ KOLNAI, Aurel. "Forgiveness". In: Proceedings of the Aristotelian Society. 1973-1974, č. 74, s. 95.

Ralph. To může být hned z několika důvodů, jak tvrdí Kolnai. Za prvé podle Kolnaie Fred časem neuvěřil či snad neobjevil, že se samotný přečin nestal. Pokud by se tak stalo, Ralph by tak Fredovi neublížil a přečin by se nestal. Neexistovala by tu tak podmínka odpuštění, přečin. Druhým důvodem by mohlo být, že se Fred sám změnil morálně. První případ by znamenal, že by Fred uvěřil například přemlouvání svých blízkých, či blízkých Ralpa, že by snad Ralphův čin měl nechat být, či změnit názor, protože se přeci znají tak dlouho, nebo ačkoli se Ralph přiznal, nebo snad uvěřil tomu, že hodinky nakonec ukradl někdo jiný. Druhý případ by implikoval, že Fred se sám změnil morálně a sám by snad takový čin schvaloval, a tudíž by si již nemyslel, že ta věc, ten přečin, to křivdění, které mu Ralph způsobil, vlastně bylo špatné.²⁹

Z první kapitoly této části víme, že podle Kolnaie Ralph musí přímo spáchat přečin Fredovi a Fred si toho musí být vědom. Z této kapitoly pak, že Fred musí na tento přečin reagovat základním retributivním postojem. Tento postoj ale netrestá a Fred se tímto postojem vyrovnává s křivdou jemu spáchanou naším viníkem, Ralphem. Víme také, že Fred nesmí být pomstychtivý. Jaké další atributy musí odpuštění mít? Lépe nám odpuštění pomůže pochopit další kapitola s názvem „Prominutí“, která se pokusí ukázat, že ne vše, co je s odpuštěním běžně spojováno odpuštěním opravdu je.

2. Prominutí

V předchozích kapitolách se tato práce pokusila definovat základní pochopení odpuštění Aurela Kolnaie . Tato kapitola se pokusí samotné odpuštění definovat ještě více tím, že vysvětlí jiný pojem. Bude se zabývat pojmem, který se s odpuštěním velmi často zaměňuje a tím je prominutí (condonation). Při samotném vysvětlení pojmu prominutí a odlišení od odpuštění, však bude dokázán ještě jeden pojem. Tím bude změna názoru (revised insight), kterou s odpuštěním také občas spojujeme, protože se od odpuštění a prominutí liší jen drobným, ale velmi závažným detailem.

Aurel Kolnai se o prominutí vyjadřuje jako o něčem nemorálním. Tvrdí, že prominutí „/... /

²⁹ Tamtéž,s.95.

fakticky přimhuřuje oči a je nemorální /... /.³⁰ Jak je nemorální, to nejlépe vynikne na příkladu. Znovu je tu Ralph, který spáchal Fredovi křivdu. Ublížil mu, spáchal mu přečin. Jak již od Kolnaie víme, tak i u Garrardové/McNaughtona v další kapitole této práce vyjde najevo, že odpuštění se svým problémem zabývá. Prominutí však ne. Kolnai tvrdí, že Fred ví, co mu bylo spácháno a že viníkem je jistě Ralph. Co by se však stalo, kdyby se časem ukázalo, že viníkem není Ralph? Když by Fred věděl, že se mu stal přečin a byl dokonce přesvědčen, že viníkem je Ralph. Časem, nebo dalšími důkazy však vyjde najevo, že pachatelem není. Fred by tak změnil názor a nebyl by tu vlastně jak žádný přečin, který by spáchal Ralph, pak by ani nebylo co odpouštět či prominout.³¹ Fred si je však jist Ralphovým přečinem. Ovšem podle Kolnaie se „/... / zdržuje jakékoliv retributivní reakce.“ Tedy Fred nemá základní a první postoj, který má odpuštění. A co víc, tím že retributivní postoj nemá, nemůže ho ani anulovat jako odpuštění. Proč ale takový postoj podle Kolnaie prominutí nemá? Fred, by mohl například omluvit Ralpha díky tomu, jak se choval dříve. Nebo by snad mohl tolerovat jeho chyby, kterých si je vědom. Osoba, která promíjí, si je tedy jasně vědoma toho, co jí bylo spácháno. Fred to ví, ale úmyslně s tím nic neudělá a promine. Nechá to tak být. Kolnai tvrdí, že je to vědomý akt. V podstatě si osoba, která promíjí, svým způsobem nechává přečin líbit a podvoluje se mu. Toto je důvod nemorálnosti. Ale abychom prominutí úplně neodsoudili, Kolnai také tvrdí, že bez občasného prominutí některých přečinů bychom nemohli žít ani sami se sebou, ani s jinými. Říká tím také, že to, co již není odpuštění, je prominutí.³²

S Kolnaiovým názorem souhlasí i Eve Garrard/David McNaughton. Podle nich promíjení přímo přehlíží špatnost. Tím, že promineme, omluvíme čin neomluvitelný. Přímou tvrdí: „Prominout je přehlédnout špatnost, která by neměla být přehlédnuta, omluvit, co je neomluvitelné.“³³

³⁰ Tamtéž,s.96.

³¹ Tamtéž,s.95

³² Tamtéž,s.96.

³³ GARRARD, EVE a MCNAUGHTON, David. „In Defence of Unconditional Forgiveness.“ In: Proceedings of the Aristotelian Society. 2003, č.103, s.49

3. *Tři prvky odpuštění*

První kapitola této části „Aurel Kolnai a odpuštění“ se pokusila vysvětlit důležitost přečinu, jak k němu dochází, jak je definován a jak podmiňuje samotné odpuštění. Dále se také tato kapitola pokusila vysvětlit, jak je důležité mít jistý postoj k takovému přečinu, který nám viník spáchal. V další kapitole nazvané „Prominutí“, jsem se pokusil ještě více definovat odpuštění díky pojmu, který, dalo by se říci je tím, čím není odpuštění. V této kapitole se pokusím vysvětlit, na základě článku „In Defence of Unconditional Forgiveness“ od autorů Eve Garrard a David McNaughton (které již dále budu odkazovat jen jako Garrard/McNaughton), společné rysy odpuštění, ke kterým tyto autoři přidávají své vlastní pojetí odpuštění. Znovu se, jako v předchozích částech pokusím jen obecnou definici odpuštění. Praktickou část odpuštění a jak ji chápou autoři v této bakalářské práci zmínění, tedy jestli a jakým způsobem se dá odpouštět bezpodmínečně – tím se tato práce bude zabývat ve své druhé části nazvané „Je možné odpouštět bezpodmínečně?“

Garrard/McNaughton se v článku pokoušejí shrnout, jaké společné rysy odpuštění u prací napsaných na téma odpuštění má. K tomuto shrnutí pak přidávají své vlastní pojetí odpuštění. Garrard/McNaughton při svém zkoumání odpuštění přišli na tři společné rysy odpuštění. Tyto společné rysy nazývají prvky (elements). Tyto prvky jsou tak důležité, že Garrard/McNaughton tvrdí, že pokud máme odpustit, musí odpuštění obsahovat, nebo alespoň naznačovat všechny tyto tři prvky.³⁴ Prvním takovým společným prvkem podle autorů je přerušování, nebo překonání pocitů nepřátelství vůči tomu, kdo se vůči nám prohřešil. Tedy v našem příkladu vůči osobě Ralphi. Druhým společným prvkem je obnovení či usmíření vztahů. Třetím společným prvkem podle Garrardové/McNaughtona je to, že odpuštění nějak souvisí s odstraněním toho špatného, co se stalo, nebo odstraněním viny, která špatností byla způsobena. Tyto tři prvky se teď pokusím jeden po druhém rozebrat a ukázat, jak důležité pro odpuštění jsou a proč Garrard/McNaughton tvrdí, že musí obsahovat každé odpuštění všechny tyto tři prvky.³⁵

Prvním prvkem odpuštění je tedy, jak již bylo řečeno, přerušování nebo překonání pocitů

³⁴ Tamtéž, s.42.

³⁵ Tamtéž, s.41

nepřátelství. Dává to jistý smysl, pokud si uvědomíme, že abychom odpustili, musíme překonat pocity, které máme jak vůči činu, tak vůči osobě, která přečin spáchala. Garrardová/McNaughton tak dávají podobnou definici, jakou dává Kolnai při retributivním postoji, která již byla zmíněna, která má odpouštějícímu ukázat, jaký postoj by vůči přečinu jemu spáchaném měl zastat. Fred musí přestat cítit pocity nepřátelství vůči Ralphovi. Stejným způsobem to chápou i Garrard/McNaughton. Ale co jsou tyto pocity nepřátelství, které cítíme? Autoři v článku uvádějí, že nejčastěji jsou to buď hněv a rozhořčení nebo vztek. Jsou to pocity, které v nás vyvolává samotný přečin. Pokud by tedy Ralph spáchal vůči Fredovi přečin, Fred by pravděpodobně jeden z těchto pocitů měl. Který pocit je ale podle Garrardové/McNaughtona tím vhodným v každé situaci jako reakce na přečin nám spáchaný? Je jím rozhořčení (indignation) nebo vztek (anger).³⁶ Vysvětlení je jednoduché. Hněv je podle Jean Hampton a Jeffrie Murphy, jejichž definici hněvu si Garrard/McNaughton do svého článku půjčují, emoce, která nám „brání naši sebeúctu“.³⁷ Tím, že jsme ukřivdění bráníme svou vlastní sebeúctu a pokoušíme se tak cítit sami sebou. Nelíbí se nám, že nám někdo něco udělal. Nesouhlasíme s tím. Mohlo by se tak zdát, že pokaždé, když nám někdo ublíží, mohli a měli bychom být ukřivdění. Hamptonová, kterou znovu Garrard/McNaughton zmiňují tvrdí, že ukřivdění můžeme být jen tehdy, pokud s námi někdo jedná či mluví bez respektu či pozornosti. Ralph by tedy Fredovi neprojevoval respekt, nevěnoval by mu pozornost, ač by měl už jen proto, že to je jiný člověk. Třeba by si ho záměrně nevšímal. Je to přímo namířený čin proti němu. Ralph by věděl, že křivdu páchá vůči Fredovi.³⁸

Z výše zmíněného rozdílu mezi rozhořčením a vztekem by se dalo říci, že pokud se mnou někdo jedná bez respektu či pozornosti, mohu se cítit ukřivděn, či cítit rozhořčení. Pokud ovšem tento čin není namířen proti mně, ukřivděnost cítit nemohu a emocemi, které bych cítil měl je buď rozhořčení a (nebo) vztek. Co ale podle Garrard/McNaughtona nakonec rozhodně o tom, jestli jsme ukřivdění nebo ne? Co zapříčiní, že se cítíme ukřivdění na špatnost nám provedenou? Garrard/McNaughton tvrdí, že to je úcta k sobě samému. Nejlépe se to ukáže na příkladu. Představme si jednoho Ralpha, který spáchá třem různým Fredům přečin. Ralph tyto Fredy zná. Jak ale podle autorů Fredové zareagují? To záleží právě na sebeúctě. Představme si

³⁶ Tamtéž, s.42

³⁷ Tamtéž, s.42.

³⁸ Tamtéž, s.42.

tedy tři Fredy. Fred 1 si je jistý sám sebou a je si také jistý úctou ostatních. Fred 2 si není vůbec jistý ani sám sebou, ani úctou ostatních. Fred číslo 3 ví, že by měl mít respekt ostatních, sám si sebe váží, ale je si nejistý kolik toho respektu nebo úcty má dostat. Garrard/McNaughton znovu citují Jean Hamptonovou, která tvrdí, že Fred číslo jedna si je tak jistý svou sebeúctou a úctou ostatních, že ho nic nemůže vyvést z rovnováhy. Tedy až na jednu výjimku, dodávají Garrard/McNaughton. Pokud se jedná o osoby, na kterých nám záleží. Pak by se takový Fred 1 opravdu cítil ukřivděn. Garrard/McNaughton tvrdí, že „Čím více chceme jejich (osob na kterých nám záleží) lásku a ocenění, tím více zranění budeme, pokud nepřichází a tím více můžeme cítit hněv k tomu, že nám nedávají to, co si myslíme, že si zasloužíme.“³⁹

Víme jak, či spíše kdy zasáhnou/nezasáhnou pocity ukřivdnosti Freda číslo jedna. Ale jak je to s Fredem číslo dvě, tedy nejistým Fredem? Jean Hamptonová tvrdí, že Fred číslo dvě se nemůže hněvat. Důvodem toho, proč podle Hamptonové nemůže Fred mít hněv je to, že Fred sám pro sebe nemá úctu. Ralph tedy činem jakoby ukazoval Fredovi, že tu úctu od nikoho opravdu nemá a tak potvrdil jeho domněnky. Tím, že hněv brání naši sebeúctu, se tedy Fred číslo dvě nemůže hněvat. Jeho sebeúcta je podle Hamptonové podkopána a hněv u něj tak nemůže nastat.⁴⁰

Fred 1 tedy může cítit ukřivdnění jen tehdy, pokud se ho dotkne čin osoby blízké. Fred 2 ukřivdnění cítit vůbec nemůže z výše zmíněných důvodů. Fred číslo tři je podle Hamptonové jediný, který se může cítit ve všech ohledech ukřivdněný. Ne jen jako Fred 1, který se může cítit ukřivdněn, jak již bylo řečeno výše, jen tehdy, pokud by mu křivdila osoba jemu blízká. Jak bylo řečeno, ví, že by měl mít respekt ostatních a má k sobě úctu, ale přečin jemu spáchaný ho vyvádí z rovnováhy a proto jen tento Fred může mít podle Hamptonové jistě hněv.

Víme, co u všech těchto Fredů způsobuje či nezpůsobuje pocity ukřivdnosti, ale jak takové pocity překonat? Jak překonat všechny pocity nepřátelství, jehož je ukřivdnění jen součástí? Protože pocity nepřátelství mohou zahrnovat ještě rozhořčení a vztek. Jak se přiblížíme

³⁹ Tamtéž, s.44.

⁴⁰ Tamtéž, s.43.

odpuštění? Podle Garrardové/McNaughtona to není tím, že bychom dokázali, že jsme jakýmsi způsobem nadřazeni té osobě, která nám přečin provedla. Tito autoři tvrdí, že „/.../ odpuštění vyžaduje něco pozitivnějšího – přístup dobré vůle (nebo dokonce lásky) k viníkovi.“⁴¹ Fredovi tedy musí záležet na Ralphovi, skoro by měl až projevovat lásku. Musí mu záležet na Ralphově dobru. Jedině tím, že budeme nám bude záležet na jeho dobru, tak se podle Garrardové/McNaughtona pohneme k samotnému odpuštění. Jakým způsobem, tím se více bude zabývat 2. část této práce s názvem „Je možné odpouštět bezpodmínečně?“

Garrard/McNaughton, jak jsme již řekli, se snaží najít společné rysy odpuštění a přidávají svoje vlastní pojetí odpuštění k tomu. Prvky – jak říkají společným rysům odpuštění u autorů, které zkoumali, jsou tedy podle nich tři. První prvek, tedy překonání pocitu nepřátelství, jsme se již pokusili definovat. Tím druhým je „Obnovení či usmíření vztahů“.⁴²

Obnovení vztahu nebo usmíření, to jsou pojmy, které jsou velmi spojeny s odpuštěním jako etickým problémem. Garrard/McNaughton se tímto problémem zabývají jako druhým prvkem ve svém pojetí odpuštění. Odpuštěním se snažíme mimo další zmiňované prvky odpuštěním dosáhnout toho, že bude napravena křivda, nebo přečin, který se stal a tím i obnovíme a usmíříme vztahy. Derrida však tvrdí, že pokud bychom však chtěl odpustit jen za účelem nápravy vztahů, není to odpuštění. Byla by to podle něj jakási politická strategie či snad psychoterapeutická ekonomie.⁴³ Politickou strategií Derrida myslí náš prospěch. Toho, kdy by Ralph předstíral odpuštění jen proto, aby měl nějaký benefit, který by plynul jen ze vztahu s Fredem. Mohla by se ovšem stát i opačná situace. Fred by mohl odpustit a přehlížet tak přečin jen kvůli prospěchu, který by ze vztahu měl. To by se ale podobalo dalšímu pojmu, který bude vysvětlen v další kapitole této práce, tedy prominutí. Psychologickou ekonomikou by pak bylo odpuštění jen za účelem našeho lepšího pocitu. Toho, že chceme cítit úlevu, že jsme jen udělali něco, abychom se cítili lépe. Pravé odpuštění ale takové není, jak dále vyplývá z dalšího zkoumání problému.

Jde ale odpuštěním vztah vždy usmířit či obnovit? Odpuštěním se to může podařit, ale

⁴¹ Tamtéž, s.44.

⁴² Tamtéž, s.41.

⁴³ DERRIDA, Jacques. Víra a vědění. Století a Odpuštění. 2003, s. 119.

Garrardová/McNaughton však tvrdí, že pro odpuštění není nutné plné napravení vztahů. Ne vždy je to totiž podle autorů možné a vztahy se tak dají napravit úplně. Jsou čtyři takové případy, kdy to buď eticky nebo tím, jak je pojmově chápeme, není možné. Tak za prvé nemůžeme podle Garrardové/McNaughtona napravit vztah, který před samotným přečinem neexistoval. Ralph by tedy těžko s Fredem napravit nějaký vztah po odpuštění. Mohlo by se však stát, že by nějaký vztah po odpuštění mohl vzniknout, ale to není v tuto chvíli součástí problému, který odpuštění a tato práce řeší. Za druhé podle Garrardové/McNaughtona, aby mohl být obnoven či napraven vztah, nesmí Ralph, tedy osoba, která nám spáchala přečin, zemřít. Ovšem autoři dodávají, že můžeme odpustit zemřelým. Tak znějí podle Garrardové/McNaughtona dva případy vycházející z pojmu, kdy nemůžeme obnovit či usmířit vztah.

Další dva případy jsou etické a jsou si velmi podobné. Liší se svým cílením. Jedno je zacíleno na viníka a jednoho na osobu, která odpouští. Podle Garrardové/McNaughtona může být zraňující nebo nebezpečné buď pro jednu či pro druhou zmíněnou osobu, pokud by se vztah obnovil či usmířil. Podle autorů pokud by to bylo nebezpečné pro viníka, tedy Ralpha a Fred by měl již zmíněný motiv starosti o Ralpha, nesnažil by se Ralphovi uškodit. Pokud by to bylo nebezpečné pro samotného odpouštějícího, dává Garrard/McNaughton přímo příklad, který velmi dobrým a jasným způsobem vysvětluje, jak by k něčemu takovému mohlo dojít. Máme si podle autorů představit ženu, kterou bije její manžel. Žena svému manželovi odpustí navzdory tomu, že by pro ni bylo nebezpečné, aby se k němu vrátila zpět.⁴⁴

První prvek odpuštění podle Garrardové/McNaughtona jsme již probrali. Druhý prvek, tedy obnovu vztahu či snad jeho navrácení a různé případy, kdy by takový vztah nešel obnovit také. Zbývá však ještě jeden prvek, který je podle autorů součástí odpuštění a bez kterého podle nich se nejedná o pravé odpuštění. Takovým prvkem je jakési „vyčištění prostoru“. Garrard/McNaughton tvrdí, že pokud odpustíme, vyčistíme tím pomyslně plochu mezi viníkem, který přečin spáchal, a tím, kdo se snaží odpustit. Je to jakési odstranění toho špatného nebo odstranění viny, která špatností byla způsobena, jak tvrdí autoři. Neznamena to ovšem, že by bylo smazáno vše. Díky již zmíněné dobré vůli, kterou má osoba odpouštějící,

⁴⁴ GARRARD, EVE a MCNAUGHTON, David. „In Defence of Unconditional Forgiveness.“ In: *Proceedings of the Aristotelian Society*. 2003, č.103, s.45

tedy Fred, má právo podle Garrardové/McNaughtona přímo odsoudit takovou špatnost, může přijmout omluvy, které ovšem u odpuštění, jak ho chápou autoři, není nutné. Tím se znovu bude zabývat tato práce v části druhé. Poslední věcí, kterou podle Garrardová/McNaughtona ale odpuštění tentokrát nemůže odmazat, je trest viníka. Ten už, z logiky věci, nezáleží na oběti, jak již mohlo být vidět i u Kolnaie.⁴⁵

Toto byly tři prvky, které podle Garrardové/McNaughtona jsou součástí samotného odpuštění, jejich vysvětlení odpuštění a také konec první části této bakalářské práce nazvané „Definice Odpuštění“. Tato část se pokusila zjistit, jak dochází k přečinu, který je podmínkou celého odpuštění a který byl vysvětlen v první kapitole této práce. Pokusila se také zjistit, kdo v přečinu a odpuštění figuruje a jaký mají postoj. Zjistil jsem, že odpouštějící musí přesně vědět kdo a jaký přečin mu spáchal, na čemž se shodli všichni autoři, tedy Derrida, Kolnai i Garrardová/McNaughton. Bylo také zjištěno, jak u Garrardové/McNaughtona, tak u Kolnaie, že odpouštějící musí mít základní postoj vůči přečinu, musí na něj jistým způsobem reagovat, aby odpuštění podle těchto autorů bylo správné. Tato část se také více pokusila definovat obecný pojem odpuštění, když se ho pokusila srovnat s pojmem prominutí, který sice je důležitý a bývá s odpuštěním spojován, ale kterým ve své podstatě není. Nakonec se tato část pokusila definovat tři společné rysy odpuštění. Víme tak, o co se odpuštění může pokusit napravit, například vztahy. Nebo že odpuštěním můžeme „vyčistit prostor“. Dozvěděli jsme se ale také, že pokud bychom to dělali jen kvůli výsledku, odpuštění by podle některých autorů nebylo správné.

⁴⁵ Tamtéž, s.46.

Část II. - Je dobré odpouštět bezpodmínečně?

Slovo *Métanoia* (μετάνοια), anglicky „*change of heart*“, česky bychom jej mohli přeložit jako „*změna v postoji*“. V odpuštění představuje moment, kdy změním názor, myšlení a postoj k člověku, nebo snad činu. Předchozí část nazvaná „Definice odpuštění“ se pokusila samotné odpuštění probrat z jeho obecné části. Snažila se definovat přečin, jakousi podmínku toho, aby vůbec mohlo dojít k aktu odpuštění. Pokusila se také probrat základní postoje a pocity, které by měl odpouštějící cítit, aby v pravém smyslu odpustil. Tato část se bude zabývat vysvětlením metanoie a toho, jak je důležitá pro samotné odpuštění. V první kapitole této části se tato práce bude zabývat pojetím odpuštění u Kolnaie. *Métanoiou* u Kolnaie, jak zjistíme dále, prochází viník. Autor ve svém článku dochází k velmi důležitému paradoxu, který nazývá „logický paradox“ a který se tato práce pokusí vysvětlit. V další kapitole nazvané „Změna v postoji odpouštějícího“ pak, jestli a jak je možné odpustit bezpodmínečně a zodpovědět tak, jestli odpouštět bezpodmínečně druhým je dobré. Nejprve se tato část bude vymezovat vůči odpuštění podmíněnému, následně se pokusí probrat problém podmíněného odpuštění v pojetí autora kontinentální diskuse, tedy Jacquese Derridy. Poté naváže pojetím Garrardové/McNaughtona, na kterém bude vysvětleno, na jakých základech bezpodmínečné odpuštění stát nemůže a proč. Když budou vyloučeny všechny varianty, na kterých takové odpuštění stát nemůže, bude vysvětlen důvod, na kterém Garrardová/McNaughton staví své bezpodmínečné odpuštění a následně pak také problém, který s takovým odpuštěním oproti podmíněnému odpuštění je.

4. *Logický Paradox*

Co se tedy ale musí podle Kolnaie stát, aby bylo Ralphovi odpuštěno? Když z předchozí části víme, že Ralph Fredovi musí spáchat přečin. Víme, že Ralph si tohoto musí být vědom. Víme také, že je tu prvotní retributivní postoj, že musí uplynout jistá doba a Fred se musí cítit stejně a být na tom morálně stejně, jako byl v momentě, když se mu přečin stal. Odpuštění je podle Kolnaie čin, který rozhodně „nepřimhuřuje oči“. Snaží se být spravedlivé. Podle Kolnaie „/.../se odpuštění noří hluboko do svého předmětu před tím, než odloží a odvolá retributivní

postoj /.../.⁴⁶ Fred podle autora neodhlíží od přečinu. Neodsouává ho stranou. Tak, jako samotné odpuštění. Problém jaksi konfrontuje tím, že ho řeší. Že se mu pokouší Fred odpustit.

Ale pro Kolnaie existuje základní podmínka toho, abychom mohli odpustit. Je to podmínka změny v postoji, jinak též zvaná métanoia. Je to podmínka, která pokud není splněna, je podle Kolnaie odpuštění problematické a neupřímné. Kolnai tvrdí, že métanoia u viníka nám dává důvod, proč odpustit. Odpuštění totiž, podle autora reaguje velmi jednoduchým způsobem. „/.../ pozitivní reakce na hodnotu (value) a negativní reakci na ne-hodnotu (disvalue) /.../.“⁴⁷ To se dá vysvětlit jednoduchým způsobem, pokud by totiž podle Kolnaie Ralph prokázal a bylo vidět, že se buď již pokouší změnit, nebo se již změnil v pozitivním slova smyslu. Métanoiou tu tedy prochází viník. Bylo by vidět, že změnil své způsoby, pak by to byl jasný impuls k odpuštění. Pokud by ovšem neprošel žádnou změnou v postoji a neviděl chyby ve svém činu, není to nic jiného než důvod pro Freda, aby neodpustil. Kolnai však ještě poukazuje na jednu věc. Tím, že vidíme změnu a odpustíme, tím zmizí samotný retributivní postoj.

Víme tedy, co je potřeba k odpuštění, jakým způsobem bychom měli podle Kolnaie odpouštět. Proč a v čem vidí autor svůj „Logický paradox odpuštění“? Kolnai již na začátku svého článku tvrdí, že se pokusí zjistit „Jestli a pokud, tak jakým způsobem je logicky odpuštění vůbec možné.“⁴⁸ Kolnai vidí paradox v tom, že se odpuštění nakonec v takovém stavu, v jakém ho líčí ve svém článku hroutí v nadbytečnost, nebo snad v „/... / zaznamenání morální hodnoty na místě předchozí negativní hodnoty.“⁴⁹ Pokud se tedy vrátíme k našemu příkladu. Ralph spáchal přečin, ukradl hodinky, lhal. Fred se o tom dozvěděl, měl prvotní retributivní postoj, který je u Kolnaie podmínkou toho pravého odpuštění. Tento postoj byl časem, jak je potřeba pro pravé odpuštění podle Kolnaie, zmírněn. Ralph, který přečin spáchal, si uvědomil, že to, co udělal bylo špatné. Mohl svého činu začít litovat, cítit vinu, třeba se i omluvil. Důležitou věcí však je, že se plně napravil. Ralph tak prošel změnou v postoji a splnil základní podmínku odpuštění stanovenou Kolnaiem. Fred Ralphovi odpustil. Kolnai právě vidí v tomto svůj logický paradox. Buď tu není důvod toho, aby Fred odpustil Ralphovi,

⁴⁶ KOLNAI, Aurel. "Forgiveness". In: Proceedings of the Aristotelian Society. 1973-1974, č. 74, s.94.

⁴⁷ Tamtéž, s.97.

⁴⁸ Tamtéž, s.91.

⁴⁹ Tamtéž, s.98

protože Ralph neprošel změnou v postoji. Nebo Ralph takovou změnou v postoji projde a Fred by měl tedy podle Kolnaie: „/... / od základu změnit svůj postoj k Ralphovi, to jest vzdát a radikálně odvolat své vlastní retributivní stanovisko.“ Pokud by to totiž Fred neudělal, byl by pomstychtivý. Tento paradox se dá velmi zjednodušit. Kolnai tvrdí, že: „/... / odpuštění je buď neospravedlnitelné, nebo nesmyslné/bezúčelné.“⁵⁰ Calhounová s názorem Kolnaie souhlasí. Podle ní „/... / by bylo nelogické neodpustit těm, kteří si to zaslouží.“⁵¹

Odpuštění, které Kolnai zastává a které právě bylo vysvětleno, je odpuštěním podmíněným. Aby mohl odpouštějící odpustit viníkovi, musí viník projevit plnou metanoiou. Viník cítí lítost, vidí, že to, co udělal, bylo špatné, omluví se. Odpouštějící mu pak následně díky tomu odpustí. Pro Kolnaie je toto standardní typ odpuštění. Uvědomuje si však, že pokud bychom však na takovém odpuštění trvali, a viník se musel úplně změnit, byla by to jakási povinnost. Kolnai tvrdí: „Zatímco důvěryhodná změna v postoji u Ralpha zakládá standardní situaci, která dělá pravé odpuštění polo-povinností pro Freda, standardní situace, která dělá odpuštění legitimní a ctnostné je v tom, že Fred má alespoň nějaký důvod doufat ve změnu u Ralpha, čímž by bylo jednodušší odpustit.“⁵² Tímto tvrzením Kolnai rozvádí svou původní myšlenku o jednu důležitou věc. Standardní typ odpuštění je tedy plná změna, ale odpuštění již začíná v momentě, kdy se Ralph začíná měnit k lepšímu. Začíná si uvědomovat, že čin, který spáchal, byl špatný. Jakási vzestupná tendence, jak tomu říká Kolnai. Stále však musí proběhnout či aspoň probíhat jistá změna u viníka. Odpustit podle Kolnaie někomu, kdo nikdy nelituje, by tak nešlo. Kolnai staví odpuštění na metanoie viníka. Neexistoval by podle Kolnaie důvod, splněná podmínka, která by nám říkala, že si takový viník odpuštění zaslouží.

Pokud bychom však odpustili takovému Ralphovi při počínající změně v postoji, začínal by se měnit k lepšímu, není to podle Kolnaie hanebný či opovrženímhodný přístup. Kolnai tvrdí, že je to spíše čin vznešený a štědrý i když by se prý mohlo zdát, že by se Ralph nakonec nemusel změnit úplně, takové odpuštění by se pak mohlo zdát zbrklé, dokonce snad nerozumné. Kolnai však tvrdí, že bychom ale stejně takový čin měli považovat za štědrý a vznešený. Kolnai dokonce říká, že pokud by tedy Ralph změnil svůj postoj „Fredovo odpuštění, dané

⁵⁰ Tamtéž, s.99.

⁵¹ CALHOUN, Cheshire. "Changing One's Heart". In: *Ethics* 1992, č.103, s. 80.

⁵² KOLNAI, Aurel. "Forgiveness". In: *Proceedings of the Aristotelian Society*. 1973-1974, č. 74, s.105.

najevo, bude mít příznivý účinek na Ralphi; to někdy poskytne métanioiu více zřetelnou, konečnou a plodnou /... /⁵³ Podle Kolnaie by se mohlo stát, že by se taková změna v postoji stala ještě více trvalou. Ovšem stále je potřeba, aby se viník byť i jen začal měnit. Kolnai své pojetí odpuštění dostal do slepé uličky, protože pokud bychom chtěli odpustit tomu, kdo se již změnil, takové odpuštění již skoro není potřeba. Jak je však možná možná změna v postoji bez toho, aby se nezměnil viník? Na to se pokusí odpovědět poslední dvě kapitoly této části „Je dobré bezpodmínečné odpuštění?“.

5. *Odpuštění jako šílenství nemožného*

Předchozí kapitola se pokusila vysvětlit logický paradox odpuštění, jak ho vidí Kolnai. Tento paradox však Kolnai lehce zmírnil, protože si uvědomil, že odpuštění, tak jak ho pojal ve své standardní formě, je velmi problematické. Derrida je však k podmíněnému pojetí odpuštění velmi kritický. Říká, že pokud odpouštíme s podmínkou toho, že se viník změní, je to podle něj jen jakási ekonomická transakce.⁵⁴ Derrida tak pojmenovává Kolnaiovu pozitivní reakci na hodnotu, jakousi výměnu v momentě, kdy se viník změní a my mu díky tomu odpouštíme. Derrida proto, vidí řešení v odpuštění bezpodmínečném. Derrida o bezpodmínečném odpuštění říká, že to je odpuštění „/.../ bez jakékoli protihodnoty, dokonce i takovému (viníkovi), který nelituje či nežádá odpuštění /.../“⁵⁵

Ve francouzštině se odpuštění řekne „*le pardon*“. Z tohoto slova pak jeho část „*don*“ znamená dar. Ač to Derrida neříká výslovně, chápe odpuštění také jako něco výjimečného, co dává odpouštějící, jako dar. Odpuštění, podle Derridy, by totiž nemělo být něčím běžným, normálním. Proto by se nemělo stát ani normou. Pokud by se stalo něčím normálním, nebylo by ničím výjimečným a mimořádným.⁵⁶ Vidí v něm však, také jako Kolnai, jistý paradox. Ovšem v něčem úplně jiném. Běžně mnoho z nás odpouští věci, které jsou odpustitelné. Co pak ale s věcmi, které jsou neodpustitelné? Podle Derridy totiž, odpuštění odkazuje na něco

⁵³ Tamtéž, s. 102.

⁵⁴ DERRIDA, Jacques. Víra a vědění. Století a Odpuštění. 2003, s. 105.

⁵⁵ Tamtéž, s. 105.

⁵⁶ Tamtéž, s. 103.

neodpustitelného. Derrida se ptá „Není to doopravdy jediná věc, kterou lze odpustit?“⁵⁷ Odpustit něco odpustitelného podle Derridy, to přeci není nic obtížného. Bylo by to právě něco, co je normální. Derrida však něčím neodpustitelným myslí smrtelné hříchy. To, o co by se mělo odpuštění pokusit, jsou právě hříchy, které jsou neodpustitelné, smrtelné hříchy. Tedy např. vražda, krádež, smilstvo, cizoložství.⁵⁸ Proto také dále Derrida tvrdí, že odpuštění je šílenstvím nemožného. Dokonce tvrdí, že bezpodmínečné odpuštění nesmí mít žádný smysl, aby mělo smysl právě proto, že je šílenstvím nemožného. Mělo by být dokonce tak šílené, že svým aktem odpuštění by mělo až „/... /přerušit běžný průběh dějinné časovosti.“⁵⁹ Derrida však neříká jakým způsobem by se mělo toto uskutečnit. Dává nám jen svou vizi toho, jak by takové odpuštění vypadat mělo.

6. *Lidská solidarita*

Garrard/McNaughton na rozdíl od Derridy dávají způsob, jak bezpodmínečně odpustit. Tvrdí, že změnu v postoji u viníka nepotřebujeme, abychom odpustili. Takový by se nemusel změnit, aby mu bylo odpuštěno. Přímo Garrardová/McNaughton tvrdí, „/... / změna v postoji může vskutku někomu pomoci odpustit, ale my popíráme, že je to nutné.“⁶⁰ Garrardová/McNaughton se tak vyrovnávají s nutností toho, aby se musel viník změnit, a nenaráží tak na již výše zmíněný a vysvětlený paradox, kdy se odpuštění stává nadbytečné díky tomu, že již změněný viník v podstatě nepotřebuje naše odpuštění a vyslovení takového odpuštění je jaksi nadbytečné. Abychom odpustili nepodmíněně, musíme najít podle Garrardové/McNaughtona objektivní důvod na kterém takové odpuštění bude založeno. Myslí tím takový důvod, který nebude založený jen na pocitech Freda, který má odpustit. Například to, aby se cítil lépe. Na čem tedy můžeme založit objektivně odpuštění na tak pevných základech, abychom mohli správným způsobem a morálně odpustit nepodmíněně?⁶¹

Objektivní důvod, na kterém je podle Garrardové/McNaughtona založeno, musí obsahovat

⁵⁷ Tamtéž, s. 104.

⁵⁸ Tamtéž, s. 104.

⁵⁹ Tamtéž, s. 103.

⁶⁰ GARRARD, EVE a MCNAUGHTON, David. „In Defence of Unconditional Forgiveness.“ In: *Proceedings of the Aristotelian Society*. 2003, č.103, s.50.

⁶¹ Tamtéž, s.51.

odpouštějícího, jemuž záleží na viníkovi, jak již bylo výše zmíněno. Pokud bychom tedy založili nepodmíněné odpuštění na takovéto vlastnosti, mohlo by, podle Garrardové/McNaughtona být založeno na třech principech. Jedním je úcta k jiné osobě, tím druhým je schopnost racionální změny. Třetím principem, na kterém by mohlo být odpuštění založeno, je lidská solidarita.⁶²

Pokud se zaměříme na první princip, úctu k osobě, to podle Garrardové/McNaughtona nemůže být základem pro bezpodmínečné odpuštění. Pokud bychom se prý podle nich zaměřili na respekt k jiným osobám, znamená to, že respektuje i jejich morální jednání. Protože však viník spáchal takový strašný přečin, Garrardová/McNaughton tvrdí, že bychom ho pak nemuseli respektovat natolik, abychom mu odpustili. Proto úcta k jiné osobě nemůže být základem pro bezpodmínečné odpuštění.⁶³

První princip tedy není vhodný pro bezpodmínečné odpuštění, ale druhý princip by mohl být vhodný. Schopnost racionální změny (*rational change*) je podle Trudy Govierové, kterou Garrardová/McNaughton zmiňují ve svém článku schopnost nás lidí se změnit. To ale není podle Garrardové/McNaughtona princip, na kterém bychom mohli založit bezpodmínečné odpuštění. Tím, že se můžeme změnit, může to podle Govierové znamenat, že nejsme všichni trvale zlí. Garrardová/McNaughton ovšem oponují, že to také může znamenat, že nejsme všichni také trvale dobří. Navíc ještě Garrardová/McNaughton tvrdí, že bychom znovu zakládali odpuštění na změně v postoji a tento princip nebo také argument by byl spíše vhodný pro odpuštění podmíněné.⁶⁴

První a druhý princip tedy podle Garrardové/McNaughtona nejsou vhodné jako základy pro nepodmíněné odpuštění. Třetí princip však podle těchto autorů je. Odpuštění bychom měli založit na lidské solidaritě. Lidskou solidaritou Garrardová/McNaughton myslí založení bezpodmínečného odpuštění na tom, že jsme s viníkem příslušníci stejného druhu. Že Fred je stejně tak člověk jako Ralph. Podle Garrardové/McNaughtona však vyvstává několik námitek. První námitkou je – Sdílíme opravdu tolik s pachateli přečinu? Druhá námitka zní – Proč

⁶² Tamtéž, s.53.

⁶³ Tamtéž, s.52.

⁶⁴ Tamtéž, s.53.

bychom měli brát ohled na ty, jejich lidská přirozenost je tak překroucená? Třetí je – Není tento princip jakýmsi biologickým rozdělením podle druhu? Čtvrtá je – Kdybych byl viník, také bych byl obviněn. A nakonec pátá – Vyloučení božského odpuštění.

První dvě námitky, tedy jestli sdílíme tolik s pachateli přečinu a jestli máme na tyto pachatele brát ohled, když mají svou přirozenost tak překroucenou, Garrardová/McNaughton řeší ve své podstatě stejným způsobem. Tvrdí, že pokud bychom případ zobecnili a představili si sami sebe v takové situaci, v jaké se ocitl viník, možná bychom také udělali tu samou věc, jakou udělal i on. A ještě dále. Podle Garrardové/McNaughtona může také záležet na jistém štěstí. Vysvětlují to tím, že v tuto chvíli bychom ten čin neudělali, ale pokud by okolnosti nebyly příznivé a já bych štěstí neměl, mohlo by se stát, že bych čin řešil stejným způsobem. Garrardová/McNaughton se nebojí říci, že „... / lidská přirozenost, kterou máme společnou, zahrnuje některé hrozné sklony.“ Pokud by se jednalo o Freda a Ralpa, Fred by si měl uvědomit, že by mohl sám udělat tu samou věc, kterou jemu udělal Ralph. Mohly by ho k tomu dohnat okolnosti. Mohl by například sám Ralphovi ukrást peníze, protože by potřeboval zaplatit jídlo. Nedostávaly se mu například peníze před výplatou. Ale Fred by nyní nic takového neudělal. Morálně by nyní nebyl ničeho takového schopen, ale pokud bychom do této „rovnice“ ještě přidali štěstí, podle Garrardové/McNaughtona to mění situaci. Fred by sice z hlediska nynějšího postoje, minulých událostí a toho, jakou prožil minulost, nic takového neudělal, měl by si ale uvědomit, že takové štěstí nemusel mít a že takovou nouzi mohl zažít. Mohl se také dostat do situace, kdy by musel ukrást peníze i od nejlepšího kamaráda, člověka, kterému by jinak v životě nechtěl ublížit.⁶⁵

Víme již, jak řeší Garrardová/McNaughton první dvě námitky. Třetí námitka se ptá, jestli by založení na lidské solidaritě nebylo rozdělení podle druhů. Jestli bychom tím, že založíme nepodmíněné odpuštění na tom, že jsme solidární jeden k druhému jako lidé, nevynechá nějaký druh. S touto námitkou se vypořádávají Garrardová/McNaughton velmi jednoduchým způsobem. Nikdy podle autorů nebude vyloučen. Jedná se o solidaritu lidí mezi sebou. Tedy podle Garrardové/McNaughtona tu neexistuje diskriminace osob mezi sebou na základě pohlaví, rasy či jiných vlastností, které by mohly diskriminovat. Pokud by tak Fred založil své

⁶⁵ Tamtéž, s. 54.

odpuštění na lidské solidaritě, nevyklučuje tak vlastně žádnou osobu. Odpuštění řeší, jak již bylo výše zmíněno, vztahy mezi dvěma stranami. Je tak implikováno, že mezi lidmi. Garrardová/McNaughton ještě navíc dodávají, že „je ovšem možné (i když pokud víme, ne aktuální), aby tu byli jiní racionálně jednající, jejichž psychologie se liší od naší, a jako takoví, pokud bychom s nimi přišli do kontaktu, mohli by se stát kandidáty pro odpuštění (nebo odmítnutí odpustit).“ Garrardová/McNaughton tak předpokládají, že pokud by se taková bytost objevila, i ona by nebyla vyloučena.⁶⁶

Tři námitky vyřešili Garrardová/McNaughton jednoduše. Čtvrtá námitka, se kterou se Garrardová/McNaughton vypořádávají je však velmi důležitá, týká se obvinění a toho, když bych byl na místě viníkově já, byl bych také vinen. Autoři jistým způsobem z této námitky vytvářejí jisté positivum. Jakousi součástí bezpodmínečného odpuštění, tedy jak odpouštět. Je pravda, že by každý z nás byl obviněn, pokud by spáchal stejný přečin jako viník. Tím bychom měli podle Garrardové/McNaughtona cítit lítost. Že by se to také mohlo stát i nám. Lítostí se podle Garrardové zřikáme původního postoje. Oběť tak vidí viníka jako někoho kdo je k nám v tu chvíli blíže. Tvrdí, že „/... /on (viník) a my v těchto okolnostech nejsme sami.“⁶⁷ Lítost tak podle Garrardové/McNaughtona dělá jednodušším vidět, že všichni máme, měli jsme a můžeme mít nesnáze, které nám mohou být společné. Už jen z těchto důvodů máme důvod překonat nepřátelskost a hledat na tom druhém to dobré. Fred by byl obviněn, jak již bylo nastíněno. Tato námitka jistým způsobem souvisí s námitkou číslo jedna a dvě. Tedy Jestli sdílíme tolik s pachatelem přečinu a jestli na tyto pachatele máme brát ohled. Pokud si uvědomíme, že by s taková věc stala nám. Pokud by si to Fred uvědomil, viděl by Ralpha sobě blíže. Jako kdyby viník, který byl stále mimo a jaksi oddělený od nás samotným přečinem, byl náhle člověkem. Pokud máme již zmíněnou starost o samotného viníka, kterého nám v tu chvíli začne být líto, už tím, že je nám blíže, tím, že je člověk, dále však ještě tím, že by se to mohlo stát i nám, začneme se zřikat původního postoje.⁶⁸

Čtyři výše zmíněné námitky byly důležité pro pojetí odpuštění. Pátá námitka je vyrovnáním se s vírou. Garrardová/McNaughton tvrdí, že se nesnaží nijak vyloučit Božské

⁶⁶ Tamtéž, s.56.

⁶⁷ Tamtéž, s.57.

⁶⁸ Tamtéž, s.57.

bezpodmínečné odpuštění. Jen to tak podle nich vypadá. Pokud totiž založíme odpuštění na lidské solidaritě, je to proto, že řešíme vztah mezi námi, lidmi. A jak již bylo výše řečeno, máme chyby. Podle Garrardové/McNaughtona Bůh „/... / jestli existuje, nemá tento důvod odpouštět viníkům.“⁶⁹ Nejde podle autorů o to, jestli nemá důvod vůbec odpouštět, ale spíše o to, že má své vlastní důvody, o kterých Garrardová/McNaughton nechtějí spekulovat.⁷⁰

Garrardová/McNaughton tak zakládají své odpuštění na lidské solidaritě. Odpuštění Garrardové/McNaughtona však není bezpodmínečným odpuštěním ve stejném smyslu, jako to Derridovo. Derrida, jak již bylo výše zmíněno, nedává žádný přesný návod, jak odpustit, ale chápe odpuštění jako něco zvláštního, výjimečného. Garrardová/McNaughton své odpuštění, ač to neříkají, pojmají tak, aby odpuštění mohlo běžně sloužit těm, kteří se o něj pokoušejí. Derridovo odpuštění se tak zdá ve svém pojetí něčím, co se zabývá opravdu jen strašlivými přečiny. Derrida dokonce tvrdí, že odpuštění „/.../ může být možné, jen když děláme nemožné.“⁷¹ K tomu ještě dodává, že nejhorší hříchy, zločiny proti lidskosti jsou právě něčím, co volá po takovém odpuštění a co také přesahuje míru lidské spravedlnost a je zároveň neodpuštělné. Derridovo pojetí odpuštění chce na jedné straně odpouštět jen nejhorší hříchy, ty smrtelné. Garrardová/McNaughton nám ale druhé straně, na rozdíl od Derridy, dávají při aktu odpuštění důvod se zamyslet nad okolnostmi, při kterých viník přečin spáchal, viníkem samotným a pak si musíme uvědomit naši vlastní lidskost. Tito autoři však dávají možnost, jak odpuštění pojmout, odpustit, však musí každý z nás sám.

⁶⁹ Tamtéž, s.57.

⁷⁰ Tamtéž, s.57-s.58.

⁷¹ DERRIDA, Jacques. Víra a vědění. Století a Odpuštění. 2003, s.104.

Závěr

Hlavním cílem bakalářské práce „Je dobré odpouštět bezpodmínečně druhým?“, bylo zjistit a zodpovědět základní otázku po odpuštění. Tato práce se proto snažila zjistit, jestli a jak je možné odpouštět druhým v pojetí odpuštění a přčinu u autorů anglosaské literatury, přihlédla pak také ke kontinentální diskusi. Tato práce se pokusila ukázat, že odpouštět můžeme dvěma způsoby. Tím, co je v odpuštění důležité a co rozhoduje, jakým způsobem budeme odpouštět je métaioia. Je to změna v postoji buď u viníka nebo u toho, kdo odpouští. V prvním případě se musí změnit viník, aby mu bylo odpuštěno. V druhém případě musí být tím, kdo se změní a kdo musí projít métaioiou odpouštějící. Tato práce se však, nejprve na samotném začátku pokusila definovat odpuštění obecně, protože jen díky definici obecného pojetí odpuštění lze plně pochopit, co obnáší odpuštění. Po vymezení pojmu odpuštění obecně pak ukázat, které pojmy s odpuštěním běžně spojujeme a dokonce je za ně i považujeme, ale které odpuštěním ve skutečnosti nejsou. Nakonec ukázat, jak může změna v postoji jak u viníka, tak u odpouštějícího ovlivnit samotné odpuštění a jestli je vůbec bezpodmínečné odpuštění možné a jak. Odpuštění není lehký úkol a může nám vzít mnoho sil, pokud se o něj budeme pokoušet. Odpuštění však nesmíme dělat jen kvůli výsledku, následcích, které jsou výsledkem aktu odpuštění. Tedy pokud to neděláme jen kvůli výsledku, to by pak nešlo o odpuštění, jak již bylo výše řečeno. Pokud bychom odpouštěli podmíněně, jako o tom hovoří například Aurel Kolnai, budeme jen čekat, až se změní osoba, která nám přčin spáchala. To, jak takové odpuštění dopadne je až docela předvídatelný. Viník se změní, ale takové odpuštění je lehce nadbytečné, protože pokud bych odpouštěl někomu, kdo prošel métaioiou, mé odpuštění nepotřebuje. Pro některé, jako Jacques Derrida se právě proto zdá být jen jakousi ekonomickou směnou. Takové odpuštění je ale odpuštěním jistým. Jak ale víme ze zmírněné verze logického paradoxu od Kolnaie, pokud bychom odpustili bezpodmínečně, výsledek takového činu může odpouštějícího „postrčit“ například k plné změně v postoji. Nebo takovou změnu v postoji může dokonce potvrdit a může z takové změny udělat něco trvalejšího. Takový výsledek ovšem jak již bylo řečeno, není jistý.

Pokud bychom však odpustili bezpodmínečně, dáváme tím svým způsobem podle Garrardové/McNaughtona najevo, že svým způsobem viníka litujeme, záleží nám na jeho

dobru. Ale jak říká Garrardová/McNaughton, důvody pro odpuštění bezpodmínečné, které by bylo založeno na lidské solidaritě, nejsou v tom, co je v nás vznešené a úctyhodné, ale v tom, co je slabé, ubohé a ponižující. Právě proto, že si uvědomujeme, že nejsme dokonalí, může se to stát i nám. Ovšem takové odpuštění nemusí být vždy vhodné k napravení vztahů, i když jedním z prvků odpuštění je i napravení vztahů. Mohlo by pro nás být nebezpečné se s takovým viníkem pak znovu stýkat. Odpustit viníkovi bychom sice mohli, ale vztahy s ním se nijak nezmění. Je však možné, že by náš čin mohl začít v něm nějakou změnu. Mohl by se nad sebou zamyslet, možná zapřemýšlet nad tím, co udělat. Garrardová/McNaughton k samotnému odpuštění dodávají „Jsme všichni na této lodi spolu a tyto společné okolnosti nám dávají důvod být shovívaví ke slabostem a dokonce podlostem těch druhých, důvod vyplývající z našeho vědomí o nás samých.“⁷²

⁷² GARRARD, EVE a MCNAUGHTON, David. „In Defence of Unconditional Forgiveness.“ In: Proceedings of the Aristotelian Society. 2003, č.103, s.59

Zdroje

DERRIDA, Jacques. Víra a vědění. Století a Odpuštění. Praha: Mladá fronta, 2003.

KOLNAI, Aurel. "Forgiveness". In: Proceedings of the Aristotelian Society. 1973-1974, č. 74, s. 91-106.

GARRARD, Eve a David MCNAUGHTON. "In Defence of Unconditional Forgiveness." In: Proceedings of the Aristotelian Society. 2003, č. 103, s. 39-60.

CALHOUN, Cheshire. "Changing One's Heart". In: Ethics 1992, č. 103, s. 76-96.